

Situlska umetnost

1. Časovna in prostorska umestitev

Situlska umetnost predstavlja vrhunec likovnega ustvarjanja železnodobnega človeka. Ime je dobila po bronastih

11		13	15	6		
----	--	----	----	---	--	--

 posodah, vedrih, na katerih se

pojavnajo različne človeške in živalske podobe ter drugo okrasje. Na njen nastanek so vplivale sredozemske kulture, iz katerih sta povzeta motivika in stil upodabljanja. Ta vrsta umetnosti se pojavi v zaledju Jadranskega morja, od Apeninskega gorovja v srednji Italiji do Alp na severu, na naših tleh pa je najbolj zastopana na Dolenjskem in v Zasavju, pa tudi v Posočju. Na območju današnje Slovenije je navzoča od 7. stoletja pr. n. št. dalje in se zaključuje s prihodom Kelto v naše kraje.

Najdišča spomenikov situlske umetnosti v Sloveniji. Risba: arhiv NMS.

2. Tehnologija okrasa situlske umetnosti

Podobe na vedrih in ostalih predmetih situlske umetnosti so izdelane v tehniki, ki se imenuje

17	10	12	3	13	17	4	6	1
----	----	----	---	----	----	---	---	---

. Mojstri oblikovanja

podob, ki so po tehniki izdelave dobili ime, so podobe izdelali z vrezovanjem in tolčenjem kovine. Motivi imajo obliko reliefa, kar pomeni, da so deloma vtisnjeni v podlago, deloma pa iz nje izstopajo. Takšno obliko podob so železnodobni mojstri dosegli z vrezovanjem motivov v bronasto pločevino z ene strani ter izbočenim tolčenjem z nasprotne. Pri delu so si pomagali s šili, dleti in klavdenci. Izdelovalec je moral biti tehnike več ter imeti že pred pričetkom dela pripravljen načrt razporeditve posameznih prizorov.

Prikaz dela toreva.
Vir: Vladarske igre železne dobe, RTV Slovenija.

3. Predmeti, na katerih se tak okras pojavlja

Med pogoste predmete, ki so okrašeni v tehniki torevtike,

sodijo tudi pasne sponke, nožnice bodal in

	3	16	3	13
--	---	----	---	----

ter nakit. Okrašene so bile celo čelade. Za vse predmete je značilen zelo podoben način upodabljanja živali in ljudi, okrasnih elementov ter celo izbranih podob in njihovega zaporedja. Najbolj znan predmet situlske umetnosti na naših tleh je situla z Vač. Bronaste vedrice, situle, sodijo med namizno posodje. Arheologi domnevajo, da so iz njih stregli opojne pijače na slavnostnih pogostitvah in proslavah, zelo verjetno medico in uvoženo vino.

Meč v nožnici. Foto: arhiv NMS.

4. Podobe ljudi na situlah

Prizori na situlah prikazujejo moške in žene višjega družbenega sloja pri različnih opravilih. Pripoved na situlah lahko razumemo kot slavljenje dejanj in dogodkov, ki jih je umrlj veljak preživel za časa življenja. Na prizorih lahko vidimo tudi družabno življenje tedanje izbrane družbe. Iz upodobljenih prizorov lahko sklepamo, da so se železnodobni ljudje višjega sloja družili ob jedači in pijači, na športnih in glasbenih tekmovanjih ter pri lovu. Človeške figure so prikazane od strani, v

11	12	10		4	7	
----	----	----	--	---	---	--

.

Osebe so pogosto upodobljene brez rok, posamezni deli telesa so skriti pod oblačili, obrazi pa redko izražajo njihovo razpoloženje. Kljub temu pa so nekatere podrobnosti presenetljivo natančno izdelane, večkrat so na situlah upodobljeni tudi razburljivi in nevsakdanji dogodki.

Motiv glasbenikov. Situla iz Providence. Risba: arhiv NMS.

5. Prizori živali na situlah

Najpogosteje se na situlah pojavljajo podobe divjih zveri, jelenjadi ter drugih gozdnih živali. Pogoste so tudi upodobitve ptic roparic, ki simbolizirajo smrt. Živali so mnogokrat upodobljene v krožnem sprevodu, pogosto pa jih lahko opazujemo tudi v kombinaciji z rastlinami. Včasih na vedricah najdemo upodobljena nenavadna,

	4	17	10	7	10		6	1
--	---	----	----	---	----	--	---	---

bitja, kot je na primer sfinga –

Situla z Valične vasi. Foto: arhiv NMS.

krilata pošast, pol ženska, pol lev, ter grifon – bitje z levjim telesom, repom in zadnjimi nogami ter orlovo glavo, kremplji in krili. Na situlah z našega prostora so takšne podobe redke. Upodabljanje zgolj živalskih motivov je značilno za najmlajše obdobje situlske umetnosti.

6. Situla z Vač

Pogost grobni pridatek bogatih halštatskih grobov so situle. Posebno mesto med njimi zavzema situla z Vač, ki jo je leta 1882 našel domačin Janez Grilc. Novejše raziskave kažejo, da je bila pridana v bogat bojevniški grob z bronasto dvogrebenasto čelado in železnima sulicama, ki jih danes hrani Naravoslovno-zgodovinski muzej na Dunaju. Upodobitve na njeni bronasti pločevini prikazujejo življenjsko zgodbo pomembnega veljaka, ki se odvija v treh pasovih. Podobe z Vaške situle pa lahko opazimo tudi na nekaterih današnjih predmetih.

Pojavljajo se namreč na osebnih dokumentih, na primer v potnem listu ter na

10	15			9	4
----	----	--	--	---	---

 izkaznic.

Primer osebne izkaznice. Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Osebna_izkaznica.

7. Magdalenska gora z najštevilčnejšimi spomeniki situlske umetnosti

Magdalenska gora predstavlja eno najpomembnejših arheoloških železnodobnih najdišč. V grobovih so bili odkriti vrhunski izdelki situlske umetnosti ter različni uvoženi predmeti, na primer

5	1	9	17		12
---	---	---	----	--	----

. Arheologi so na tem mestu odkrili tudi bronasto vedro – žaro, v kateri se je poleg zaponke nahajal še fragment čelade. Na njej upodobljeni bojevnik predstavlja eno najstarejših upodobitev situlske umetnosti nasploh. V okolici Magdalenske gore je bil

Pridatki iz groba. Foto: arhiv NMS.

odkrit tudi eden najbogatejših ženskih grobov na Dolenjskem, ki razkriva, da je pokojnica izhajala iz premožne družine. Na poti v onostranstvo sta jo spremljali dve situli, okrasne zaponke, zapestnice in steklene jagode. Zapiski izkopavanja pričajo, da je bila pokojnica nenavadno velika.

8. Novo mesto in mlajši spomeniki situlske umetnosti

V času železne dobe je bilo današnje Novo mesto pomembno gospodarsko in kulturno središče. Znano je tudi po številnih najdbah prazgodovinskih vedric, zato ga imenujemo tudi

	3	15	17	10	15	17	7
--	---	----	----	----	----	----	---

. Zanimivo je, da se na novomeških situlah pojavljajo nekateri za Slovenijo izjemni prizori situlske umetnosti – ribolov, štirikolesni voz, konj, otovorjen z mehovi itd. Za pozno obdobje situlske umetnosti so značilne upodobitve živalskih sprevodov, ki jih je težko obrazložiti. V tem času namreč situlska umetnost zapade v dekorativnost, želja po bogatem okraševanju pa postane pomembnejša od vsebine. Situlska umetnost se konča konec 4. stoletja pr. n. št., s prihodom mlajše železne dobe, ko naše ozemlje zasedejo Kelti.

Viri:

Turk, P., 2005. *Podobe življenja in mita: katalog arheološke razstave*.

Trampuž Orel, N., 1999. *Situla z Vač. Zakladi tisočletij: Zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov*. 38.

Trampuž Orel, N., 2006. *Starejša železna doba. Stopinje v preteklost: Zakladi iz arheoloških zbirk Narodnega muzeja Slovenije*. 34–38.

Starejšeželeznodobni kompleks na Magdalenski gori. <http://www.dedi.si/dediscina/400-starejsezeleznodobni-kompleks-na-magdalenski-gori>. Pridobljeno s spletne strani 30. 8. 2015.

Železnodobna situlska umetnost Novega mesta. <http://kultura.novomesto.si/revijarast/?id=8826>. Pridobljeno s spletne strani 30. 8. 2015.

SSKJ. <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>. Pridobljeno s spletne strani 7. 9. 2015.

KONČNO GESLO:

15	13	3	16	3	9	4	6	6	4
10	11	12	1	13	7	5	1		
Ž	12	17	13	3	9	10			
D	1	12	4	17	3	13			

Prizor z drugega friza na situli z Vač. (Friz: vodoraven, zgoraj in spodaj omejen okras, ki se pojavlja zlasti na stenah, lahko pa tudi na različnih predmetih.)

Ime in priimek

Ime OŠ

Naslov OŠ ali domači naslov

Rešitev oddaj v svoji knjižnici ali jo pošlji na naslov:
MKL, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo,
Kersnikova 2, 1000 Ljubljana
 »Za MEGA kviz«

Novo mesto. Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Novo_mesto#/media/File:Novo_mesto_-_letalski_posnetek.jpg.

Pripravili: dr. Peter Turk, Nima Vošnjak in Alja Vute, Narodni muzej Slovenije. Sodelovala: Žiga X Gombač in Ivan Mitrevski.